

Bukovica - zločin bez pravde

Nakon 16 godina od ovog zločina, činilo se da je pravda konačno pokucala na vrata. Viši državni tužilac u Bijelom Polju podnio je zahtjev za sprovođenje istrage protiv sedam lica u slučaju „Bukovica“, zbog sumnje da su izvršili krivično djelo „zločin protiv čovječnosti“. Što se tiče istražnih radnji, one su počele i završile se saslušanjem četvorice svjedoka. Svih sedam optuženih za ratni zločin u Bukovici oslobođeni su u nedostatku dokaza 31. decembra 2010. godine.

Autori: Jelena Vukašinić i Vuk Vujisić

Ne tako davno, prije 28 godina desilo se etničko čišćenje na teritoriji Crne Gore. Grupa pripadnika Vojske Republike Srpske kidnapovala je nekoliko Bošnjaka iz Bukovice, te ih odvela u zatvor u Čajniče, kako bi ih razmijenili za zarobljene srpske vojnike u Goraždu. U to vrijeme, u Pljevaljskoj Bukovici je osmoro ljudi ubijeno, desetina poslato u logore, oko stotinu protjereno. Danas, na ovom mjestu živi manje od 200 ljudi.

Tu se zbivalo brutalno nasilje i korišćena je sila putem koje su uništavali ljude, njihove kuće i stoku, imanja, sve što su imali. Nakon doživljene torture, stanovništvo bošnjačke nacionalnosti počelo je da se iseljava iz Bukovice, nakon čega su, njihove kuće, opljačkane i demolirane.

Osim paravojnih formacija ni tadašnja policija Crne Gore zajedno sa regularnom vojskom nije ostala „dužna“ nekadašnjim stanovnicima Bukovice. Svakodnevnim pretresima i maltretiranjem uspjeli su u svojoj, vjeruju svjedoci, zadatoj misiji da „očiste“ region.

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

Iz tih vremena ostala su samo sjećanja ljudi koji su svojim očima gledali maltretiranje svoje porodice, bližnjih i komšija, a jedan od njih je i Ferid Osmanagić, tada devetogodišnjak koji se i danas sa tugom sjeća maltretiranja njegovog pokojnog oca, ali i selidbe u Pljevlja i napuštanja svoje rođene kuće.

„Ne znam da li su bili policajci, ne sjećam se, ali su počeli da fizički nasrću na moga oca. Srećom pojavio se jedan čovjek, tadašnji direktor OŠ „Bratstvo i jedinstvo“ Kovačević koji je poznao moga oca i on ga je spasio batina. Sjećam se i nekih nemilih scena, pucanja oko moga sela u kojem smo živjeli, u sred dana. Sjećam se i paravojnih formacija koje su tuda prolazile i to dan nakon ubistva oca i sina, Hajra i Ejuba Muslića. Gledajući šta se dešava ostalima, plašio sam se. Plašio sam se za svoga oca, jer su uglavnom bili prebijani neki ljudi koji su tada bili u zrelijim godinama. Nismo uspjeli da dođemo do imena počinioca, koji su tih dana napadali moju porodicu, ali vjerovatno su bili iz Crne Gore, jer većina vojske i policije je u to vrijeme bila iz CG (Pjevlja, Nikšić). Mi smo u decembru '92 došli u Pljevlja, kod brata mog oca, gdje smo proveli narednih 6 mjeseci. Posle toga smo započeli novi život.“ priča Ferid.

„U toj Bukovici, nikad sreće neće biti“.

Na pitanje da li se njegov pokojni otac ikada vratio u Bukovicu, Ferid kaže da nije želio i da dobro pamti riječi svog pokojnog oca, kada je rekao: „**U toj Bukovici, nikad sreće neće biti**“. Njemu je ovo bio drugi put, da nažlost, mora otići iz Bukovice. Prvi put je pošao za vrijeme Drugog svetskog rata.

Nakon svega, da li su se osjećali bezbjedno u Pljevljima, Ferid kaže da ni tamo situacija nije bila mnogo bolja.

„Za noć je bilo spaljeno 5, 6 privatnih radnji, uglavnom muslimana, hapšenja članova tadašnje stranke SDA, premlaćivanje. Nije život u to vrijeme bio savršen ni tamo. Iz kog razloga smo odabrali Pljevlja: prvo jer smo znali da

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

imamo siguran smještaj, drugi razlog je to što je u to vrijeme u Pljevljima postojao veći broj muslimana, 7.-8.000 hiljada i ako se nešto desi, znali smo da će se makar saznati jer je to gradska sredina, dok je u Bukovici situacija bila drugačija“ objašnjava Ferid.

Pretresi i maltretiranja pod izgovorom da traže oružije

Ferid dodaje da su svi pretresi bili pod izgovorom da traže oružije, iako to nije bio zadatak tadašnje vojske i policije već da osiguraju granicu. Vjeruje kao i još neki nekadašnji stanovnici Bukovice da je u stvari njihov pravi zadatak bio da očiste područje preko kojeg bi bilo pogodno da se švercuju oružije i potrepštine za potrebe vojske Republike Srpske.

Na jednoj od partijskih konvencija iz 1997. godine aktuelni predsjednik Crne Gore Milo Đukanović, a za vrijeme progona Bukovice premijer, priznao je da je pomagao Republiku Srpsku za vrijeme rata i izjavio sledeće:

„Neka ne štiti Momir Bulatović srpstvo od mene, jer vlada koju ja vodim je morala godinama kriomice od Slobodana Miloševića i Momira Bulatovića da pomaže srpski narod u Hercegovini i Republici Srpskoj, kad su joj oni odlučno i bezdušno spustili rampu“ kazao je Đukanović pred hiljadama njegovih pristalica

(<https://www.facebook.com/LiberalniSavezCG/posts/2582194028745255>)

Interesantno je da su postojala svjedočenja koja nisu dokazana da je doskorašnji direktor Uprave policije Crne Gore Veselin Veljović učestvovao u pretresima i maltretiranju građana, a tada je bio komandir pljevaljske policije, koja je obezbjeđivala Bukovicu. Danas Veljović obavlja funkciju savjetnika za odbranu i bezbjednost predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića.

Veljović je 2019. godine za CIN (Centar za istraživačko novinarstvo) izjavio da nije isključio mogućnost pojedinačnih prekoračenja službene dužnosti nekog

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

policajca, ali je tvrdio da je policija bila „faktor stabilnosti, mira i reda i intervenisala u svim slučajevima gdje je bio pretres kuća oko nelegalnog držanja oružja ili vezano za prijavu drugih izvršenih krivičnih djela.

“Nijedan od policajaca koji su učestvovali u tim pretresima nije tukao, zlostavljao i maltretirao lica kod čijih kuća i objekata je vršen pretres, jer mi se niko od mještana Bukovice nije žalio na rad i ponašanje optuženih policajaca... Za policiju je jasno da se S. H. objesio, ali ne iz straha ili prestrašenosti ili što je tučen od vojske i policije, već i iz njemu znanih razloga“, rekao je tada Veljović.

Pitali smo Hazbiju Kalača, predsjednika Stranke pravde i pomirenja kako komentariše neprocesuiranje odgovornih za zločin, ali i ulogu i odgovornost doskorašnjeg direktora policije Veselina Veljovića u samom progonu Bošnjaka sa prostora Bukovice, ali i kasnije u procesuiranju odgovornih.

„Jeste li vi ikad čuli za primjer da odgovorni za neki zločin sam sebe procesuiraju? Iluzorno i naivno je bilo očekivati da realizatori tog etničkog čišćenja sami sebe procesuiraju. Nije to slučaj samo sa Bukovicom već i sa terorističkim napadima i okupacijom Pljevalja, deportacijom izbjeglica iz BiH, hapšenjem i mučenjima političkih predstavnika Bošnjaka u Crnoj Gori i mnogim drugim zločinima iz tog vremena.“ odgovara Kalač i dodaje da je Veljović samo jedan u nizu odgovornih po komandnoj odgovornosti.

„On je samo jedan u nizu. Filip Vujanović je u tom periodu bio ministar pravde, Milo Đukanović nadređen i Veljoviću i Vujanoviću. Veselin Veljović je bio komandir specijalne policije koja je bila angažovana u Bukovici u tom periodu. Brojna su svjedočenja o torturi crnogorske policije nad mještanima Bukovice, a između ostalih, Veljović se direktno optužuje za torturu. Ispravnije je pitanje kako je njegova bivša pozicija doprinijela u relativizaciji i zataškivanju zločina“ kaže Hazbija Kalač

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

Povratak bez pravde nemoguć

Vlada Crne Gore je u periodu od 2007. pa do danas u sklopu projekta obnove Bukovice napravila 108 montažnih stambenih objekata i sedamdesetak pomoćnih objekata. Ukupna vrijednost toga projekta je bila oko četiri i po miliona eura.

-Napravljeno je kuća koliko je napravljeno i to stoji, to je u redu. Međutim, po mom mišljenju, kao i mnogih drugih, taj projekat je rađen naopako. Vlada je procijenila da će sa izgradnjom tih kuća sve riješiti. Ipak, vi kad pogledate putnu infrastrukturu Bukovice, to je jedan očaj. Kad pogledate snadbijevanje strujom, prvi snijeg ili jači vjetar, cijela Bukovica je bez struje. Pogledate mobilnu mrežu. Tamo je jako teško doći do signala. Ovo je prvo trebalo uraditi i skupiti sve ljude koji su raspoloženi da se vrate tamo- objašnjava Ferid Osmanagić.

Ferid je naglasio da, nakon toliko godina, ne može se očekivati od ljudi da se tek tako vrate.

-Nakon '92 godine svi su pobjegli i svi su započeli nove živote. Stasale su neke nove generacije. Nisu mogli očekivati da im samo zbog kuća ljudi vrate- kazao je on.

Nakon 16 godina od ovog zločina, činilo se da je pravda konačno pokucala na vrata. Viši državni tužilac u Bijelom Polju podnio je zahtjev za sprovođenje istrage protiv sedam lica u slučaju „Bukovica“, zbog sumnje da su izvršili krivično djelo „zločin protiv čovječnosti“. Što se tiče istražnih radnji, one su počele i završile se saslušanjem četvorice svjedoka. Svih sedam optuženih za ratni zločin u Bukovici oslobođeni su u nedostatku dokaza 31. decembra, 2010. godine.

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

Hazbija Kalač smatra da bivša vlast nije iskreno realizovala program povratka stanovnika Bukovice jer odgovorni nijesu kažnjeni, a stanovnicima nisu omogućeni osnovni uslov za život.

„Nalogodavci i počinioci zločina nisu kažnjeni, nisu čak ni imenovani pa su samim tim stvoreni preduslovi da se povratak protjeranih nikada i ne dogodi. Opet planski urađeno. Sa žrtvama se manipuliralo svih ovih godina, vršen dodatni pritisak na njih kako bi se zadovoljili kućicama koje im je država izgradila. Izgradnja kućica bez dodatne infrastrukture i dodatne podrške, isplate određenih novčanih reparacija oštećenim što je direktna potvrda odgovornosti države za zločine uz neskrivenu zaštitu zločinaca je školski primjer za legalizaciju zločina etničkog čišćenja.“ tvrdi Kalač.

Koji je put oživljavanja Bukovice i povratka njenog stanovništva?

Hazbija Kalač smatra da je moguće ako postoji politička volja da se prognane porodice vrate, odgovorni kazne, a sela ožive i to na sledeći način:

„Da se nalogodavci i izvršioци privedu pravdi i adekvatno kazne. Da se Bukovica tretira kao područje od posebnog interesa za državu na način što će se izgraditi infrastruktura, stanovnicima koji imaju želju da se vrate omogućiti državnu podršku za formiranje farmi, malih biznisa, oslobađanje poreza, taksi.... Ima jako mnogo modaliteta kojima država može podstaći povratak u to po prirodnim resursima izuzetno bogato područje. Ali prije svega odgovorni za zločine moraju biti kažnjeni. To je preduslov svega.“, tvrdi Hazbija Kalač.

Ferid Osmanagić ipak nije optimista, ne vjeruje da će država bilo što učiniti kako bi se stvari promijenile jer nedostaje političke volje. „Žrtve i porodice su izgubile vjeru u državu i njenu pravdu jer teško je sada kada je prošlo toliko godina procesuirati odgovorne, mnoge žrtve, svjedoci, a i počinioci više nisu na ovom svijetu, tako da kako vrijeme prolazi sve je teže očekivat da će ruka pravda doći do odgovornih“ mišljenja je Ferid.

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

O BUKOVICI SE SLABO PRIČA I ZNA

Često u javnosti slušamo priče o zločinima koji su se desili van Crne Gore dok za Bukovicu mnogi nisu čuli, uzrok je, kažu naši sagovornici, u zataškavanju zločina jer se rijetko kad pominje.

Ferid kaže da 98% mladih ljudi iz Pljevalja ne zna ništa o Bukovici dok je situacija kod starijih ljudi nešto bolja ali opet većina ne zna za detalje zločina.

Na pitanje da li smatra da se mnogo više priča o drugim zločinima van Crne Gore dok se o Bukovici i ne priča Kalač je kazao da je to tačno.

„Srebrenica, najveća bošnjačka rana, naš imenitelj za genocide koji su nam se dogodili u proteklih 150 godina jeste simbol našeg stradanja ali se na žalost ta rana počela zloupotrebljavati u dnevno političke svrhe sa jedne strane i skretanje fokusa javnosti sa zločina u Crnoj Gori. Nije normalno a ni moralno da šutiš o zločinima čije su žrtve tvoji sugrađani, komšije, sunarodnici a da se Srebrenicom baviš svaka dva tri dana. I Bukovica je naša Srebrenica. 1943 godine četničke horde pod vođstvom Pavla Đurišića su za mjesec dana, između ostalog i na tom području, ubili oko 8.000 civila starih, žena i djece od čega je 26 % žrtava djeca ispod 4 godine života. I to je naša Srebrenica koja se dogodila 42. i 43.godine prošlog vijeka i koja je ogromnim dijelom ostala nekažnjena. Zato nam se i dogodila Bukovica 92. i 93. I zato imamo obavezu kao narod i kao društvo da prije svega počistimo smeće iz našeg dvorišta.“ zaključuje Kalač.

S druge strane, Ferid smatra da se Bukovica i ostali zločini moraju uvesti u školske udžbenike kako se ne bi zaboravili, a samim tim i ponovili.

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.

Osim naših sagovornika stupili smo u kontakt i sa Bošnjačkom strankom kojoj smo poslali istovjetna pitanja kao i SPP-u. Međutim i nakon podsjećanja i obećanja da će odgovoriti ni nakon 20 dana nismo dobili odgovore na naša pitanja. Pisali smo i Veljoviću koji nas je uputio na dokumentovane izjave koje je već davao u vezi slučaja Bukovice.

This project was funded, in part, through a U.S. Embassy grant. The opinions, findings, and conclusions or recommendations expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect those of the Department of State.

***

Ovaj projekat je dijelom finansirala Ambasada SAD u Podgorici. Mišljenja, nalazi, zaključci ili preporuke koji su ovdje izneseni su stav autora i ne odražavaju nužno stav Stejt dipartmenta/Vlade SAD.